

Identifying the Obstacles to Implementing Lesson-Study: A Case Study of Primary Schools of Education in Ardebil (A Mixed Method)

E. Soleymani¹, H. Ahmadi^{2*}

1. Assistant Professor, Department of Education, Faculty of literature and Humanities, Urmia university, Urmia, Iran; 2. Ph.D Student of Educational Management, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Mohaghegh Ardebil, Ardebil, Iran

شناسایی موانع موجود برای اجرای درس پژوهی: مطالعه موردی مدارس ابتدایی آموزش و پرورش شهر اردبیل (پژوهش آمیخته)

اسماعیل سلیمانی^۱، حسن احمدی^{۲*}

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران؛ ۲. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

Abstract

Purpose: The aim of the current research was to identify the obstacles to implementing Lesson Study in primary schools of education in Ardebil. Method: To achieve the aim, the case study strategy was used, with the qualitative data being studied first, and on the basis of which the quantitative research was conducted. The study population were 1957 primary school teachers in Ardebil city. In the quantitative side, 298 people were selected through simple random sampling. In the qualitative part, 11 members were selected using purposive sampling, and in-depth interviews were conducted with them. To collect qualitative data, unstructured an interview was conducted which was validated based on triangulation and member checking methods. On the other hand, the tool for the quantitative phase was researcher-designed questionnaire the reliability of which was 0/79. Inductive content analysis, through open coding, was used for analyzing the qualitative data; and the PLS software was used for analyzing the quantitative data. Finding: The findings showed that organizational factors (including centralized organizational structure, organizational culture, leadership style, technology, internal processes) and personal factors (including teachers, lack of commitment of teachers and their personalities) are factors that hinder the implementation of lesson-study in schools. This research also indicated that among the aforementioned factors, most influencing factor hindering lesson study was focused organizational structure and the least influencing factor was teacher information.

Keywords: Education, Lesson Study, teachers, Ardebil

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر شناسایی موانع اجرای درس پژوهی در مدارس ابتدایی آموزش و پرورش شهر اردبیل بود. روش: برای نیل به هدف از مطالعه موردی استفاده شد که در ابتدا داده‌های کیفی، سپس براساس یافته‌های آن، داده‌های کمی گردآوری و تحلیل شدند. جامعه آماری این پژوهش معلمان ابتدایی شهر اردبیل با جمعیت ۱۹۵۷ نفر بود. در مرحله کمی از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده تعداد ۲۹۸ نفر برای نمونه‌گیری برآورد شدند. در بخش کیفی با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۱۱ نفر انتخاب و با آنها مصاحبه بدون ساختار صورت گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کمی پرسشنامه محقق ساخته بود که ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۷۹ محاسبه گردید. ابزار پژوهش در بخش کیفی مصاحبه بدون ساختار بود که از روش سه بعدی‌نگری و بازخورد مشارکت‌کننده برای اعتباریابی آن استفاده شد. به‌منظور تحلیل داده‌های بخش کیفی از تحلیل محتوای استقرایی مبتنی بر کدگذاری باز و برای تحلیل داده‌های کمی از مدل معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS استفاده شد. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که عوامل سازمانی شامل (ساختار سازمانی متمرکز، فرهنگ سازمانی، سبک رهبری، فناوری، فرایندهای داخلی) و عوامل فردی شامل (اطلاعات معلمان، عدم تعهد معلمان و نوع شخصیت آنها) جزء عوامل هستند که مانع اجرای درس پژوهی در مدارس شده‌اند. یافته‌های دیگر پژوهش نیز نشان داد که از بین این عوامل بیشترین عامل تأثیرگذار بر موانع اجرای درس پژوهی، ساختار سازمانی متمرکز و کمترین عامل تأثیرگذار اطلاعات معلمان می‌باشد.

کلید واژه‌ها: آموزش پرورش، درس پژوهی، معلمان، شهر اردبیل

Accepted Date: 2016/10/04

Received Date: 2017/06/26

دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۸/۱۴

پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۴/۰۵

مقدمه و بیان مسأله

نظام‌های آموزشی و فعالیت‌های حاکم بر آن، با توجه به پیشرفت جوامع همواره دستخوش تغییر و تحول بوده است و تحول آموزشی، خود معلول تحول اجتماعی و تحول علوم و فناوری است زیرا در جوامع ساده، نیازها ساده و روش‌های نیازها نیز ساده است؛ اما در جوامع پیچیده و پیشرفته سرعت تحول نظام‌های آموزشی بسیار سریع است (Shaabani, 2005). با شروع هزاره جدید، بسیاری از جوامع در حال درگیر شدن در اصلاحات آموزشی جدی هستند. یکی از عناصر کلیدی در بسیاری از این اصلاحات، توسعه حرفه‌ای^۱ معلمان است. جوامع به این نکته اذعان می‌کنند که معلمان نه تنها یکی از متغیرهایی هستند که در جهت بهبود سیستم‌های آموزشی باید خود را تغییر دهند، بلکه آنها همچنین از مهم‌ترین عوامل تغییر در این اصلاحات آموزشی می‌باشند (Reimers, 2003). تحقیقات نشان داده است که مهم‌ترین متغیر در موفقیت دانش‌آموزان کیفیت کار معلم در کلاس درس است (Block, 2000; Darling - Hammond, 2000; Jerald & Huang, 2001). توسعه حرفه‌ای و سیاست‌های آموزش معلمان این پتانسیل را دارند که بر توانایی معلمان برای تدریس و به‌عنوان یک نتیجه، بر توانایی یادگیری دانش‌آموزان تأثیر بگذارند (Loeb, Miller & Strunk, 2009; Yoon & et al, 2002). مشارکت و همکاری به‌عنوان یک عامل اساسی در توسعه حرفه‌ای معلمان مورد توجه قرار گرفته است. فرایندی که این مشارکت را با تمرکز بر اهداف خاصی عینی می‌سازد را درس پژوهی اطلاق می‌کنند (Negang, Sam, 2015; Kanauan & Inprasitha, 2014). یک نمونه از فعالیت‌های مربوط به توسعه حرفه‌ای معلمان، روشی است که ژاپنی‌ها در ابداع و به‌کارگیری آن پیش‌تاز محسوب می‌شوند و امروزه با نام "درس پژوهی" شناخته می‌شود. آنچه در ژاپن و برخی از کشورهای دیگر با نام درس پژوهی مورد استفاده قرار گرفته و هم‌اکنون نیز در جریان است، تلاشی در جهت بهبود فعالیت‌های آموزشی از طریق مشارکت با هم‌تایان و همکاران است (khakbaz & et al, 2008).

درس پژوهی الگوی ژاپنی پرورش حرفه‌ای معلمان در مدرسه است و در عمل به گسترش فرهنگ یادگیری در مدرسه یاری می‌رساند و محیطی را فراهم می‌سازد تا معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقا دهند، به بازبینی و بازاندیشی در رفتار آموزشی و تربیتی خود بپردازند و بیش از پیش به نیازها و نحوه تعامل با دانش‌آموزان توجه کنند (sarkararani, 2010). درس پژوهی، یک حلقه پژوهشی است که در آن، معلمان به‌صورت گروهی درباره موضوعات برنامه درسی به پژوهش می‌پردازند. آنها در ابتدا به تبیین مسأله می‌پردازند که فعالیت گروه درس پژوهی را برانگیخته و هدایت خواهد کرد. مسأله می‌تواند یک سؤال عمومی (برای مثال بر انگیختن علاقه دانش‌آموزان به ریاضی) یا سؤال جزئی‌تر باشد (برای مثال، بهبود فهم دانش‌آموزان از چگونگی جمع‌کردن کسرهایی با

مخرج‌های نامساوی). سپس گروه به مسأله شکل می‌دهد و بر آن تمرکز می‌کند، به نحوی که بتواند در یک درس خاص کلاسی مطرح شود. معمولاً معلمان مسأله‌ای را انتخاب می‌کنند که از فعالیت‌های خود به‌دست آورده‌اند یا برای دانش‌آموزانشان دشواری‌هایی ایجاد کرده است (khakbaz & et al, 2008). درس پژوهی در مطالعات زیادی مورد توجه قرار گرفته است. درس پژوهی امروزه یک مفهوم جدید آموزشی است. در واقع درس پژوهی یک ساختی از معلمان حرفه ایست که از طریق مطالعه جمعی و یادگیری مستمر بر مبنای اصول همکاری متقابل برای توسعه یک یادگیری جمعی شکل می‌گیرد. این برنامه از طریق مطالعه یادگیری ژاپنی‌ها از سه سطح برنامه‌ریزی، اجرا و بازخورد اقتباس شده است. در فرآیند درس پژوهی معلمان به مقدار زیادی از زمان برای طراحی برنامه‌ها برای بالا بردن یادگیری دانش‌آموزان به بالاترین سطح نیاز دارند. معلمان نمونه‌ای از یادگیری دانش‌آموزان را به اشتراک گذاشته و در موردش بحث می‌کنند، سپس بهترین برنامه‌ها و تدریس مؤثر را برای یادگیری دانش‌آموز در مورد یک موضوع را تجویز می‌کنند (Matanluk & et al, 2013; Inprasitha & Changsri, 2014).

ارتقای فرهنگ پژوهش و استقرار نظام تحقیق لازمه یک الگوی مطلوب از توسعه می‌باشد. اگر منهای مسائل ظاهری به شاخص‌های دقیق توسعه‌ی انسانی نگاه کنیم در می‌یابیم که کشور ما با توسعه‌یافتگی فاصله زیادی دارد و علت اصلی این پدیده را می‌توان در موانع پژوهشی کشور جستجو کرد. بنابراین لازم است موانع موجود بر سر راه اجرای درس پژوهی در مدارس را شناسایی کنیم. و مسأله ما در این پژوهش این است که چه موانعی برای اجرای درس پژوهی در مدارس ما وجود دارد؟ درباره ضرورت انجام تحقیق می‌توان از چند جنبه به آن نگریست.

۱. اولاً و به لحاظ نظری، انجام این تحقیق باعث توسعه کمی و ادبیات موجود راجع به درس پژوهی می‌شود که پیشتر به‌عنوان یک خلاء در ادبیات مطرح است.
 ۲. ثانیاً و به لحاظ عملی، انجام تحقیق مذکور باعث می‌شود که دست‌اندرکاران آموزش و پرورش بینش و فهم دقیق‌تر و واقع‌بینانه‌تری راجع به عواملی که مانع به‌کارگیری درس پژوهی می‌شوند، داشته باشند.
 ۳. ثالثاً دست‌اندرکاران آموزش و پرورش مذکور با شناسایی موانع موجود به‌کارگیری درس پژوهی، می‌توانند در جهت رفع این مشکلات و کارآمدتر کردن هر چه بیشتر درس پژوهی همت گمارند.
 ۴. نهایت این که هم به لحاظ کیفی به آنها کمک کند تا تحقیق‌هایی مبتنی بر شناخت راهکارهای برون‌رفت از این چالش، انجام دهند.
- لذا به همین منظور، پژوهش حاضر به بررسی موانعی که مانع به‌کارگیری درس پژوهی می‌شود می‌پردازد.

درس پژوهی الگوی عملی بازبینی مداوم الگوهای ذهنی و بازنندیشی مشارکتی در عمل کارگزاران آموزشی است. این الگو مبتنی بر پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس است و الگویی مؤثر برای

بهبود مستمر آموزش محسوب می‌شود. درس پژوهی^۱ به مثابه روش نوین پژوهش در عمل و هسته‌های کوچک تحول در آموزش، به گسترش پژوهش و تولید دانش حرفه‌ای در مدرسه کمک می‌کند. به علاوه بر فرایند یادگیری گروهی و بهسازی مستمر (تدوین برنامه، اجرا، بازبینی و بازاندیشی، یادگیری و ترویج یافته‌ها) مبتنی است و فرصتی برای سهیم شدن؛ کارگزاران آموزشی در تجربه‌های یکدیگر فراهم می‌آورد (Lewis, Perry & Friedkin, 2009).

این مدل پژوهش در کلاس درس عملاً بر چرخه یادگیری گروهی، کیفی، مشارکتی و مداوم کارگزاران آموزشی شامل مراحل پنج‌گانه (تبیین مسأله، طراحی، عمل، بازاندیشی، و یادگیری) استوار است. ابتدا معلمان مسائل آموزشی مدرسه را بررسی می‌کنند و پرسش‌های پژوهش در کلاس درس را تبیین می‌کنند. سپس طرحی برای انجام دادن پژوهش مشارکتی خود پیشنهاد می‌کنند. آن‌گاه آن را به اجرا می‌گذارند. سپس به ارزیابی و بازبینی فرآیند عمل انجام شده می‌پردازند. در این فرآیند، یادگیری معلمان از یکدیگر به صورت مشارکتی سازماندهی می‌شود و در عمل، ظرفیت مدارس برای تولید و به کارگیری دانش حرفه‌ای در مدرسه و گسترش امکان تغییر خودپایدار و مستمر افزایش می‌یابد.

تبیین مسأله: در ژاپن، کمیته‌ای برای هماهنگی برنامه‌های درسی و مسائل مربوط به بهسازی آموزش در هر مدرسه وجود دارد. سرفصل مسائلی که این کمیته براساس بازبینی نتایج برنامه‌های آموزشی یک سال تحصیلی ارائه می‌دهد، موضوع پژوهشی معلمان در مدرسه را تعیین می‌کند. مهم‌ترین پرسش‌های پژوهشی در این مرحله با کالبد شکافی فرایندهای عمل آموزش و یادگیری و عوامل مؤثر بر آنها و ارزیابی هدفهای آموزشی تعیین شده است، کارکردهای هر یک از عناصر برنامه درسی، نتایج به دست آمده از کلاس‌های درس پیشین و دشواری‌ها و چالش‌های پیش‌روی معلمان تعیین می‌شوند. طراحی: در این مرحله از درس پژوهی، همه معلمان، طی شرکت در بحث‌های گروهی در مورد پرسش‌های پژوهشی مطرح شده، مثلاً بهبود تعامل میان معلم و دانش‌آموزان در فرآیند آموزش و یادگیری درس ریاضی به گفت‌وگو می‌پردازند. سپس در مورد محتوا و روش‌های تدریس به کار گرفته شده در پایه‌های گوناگون برای موضوعات درس ریاضی بحث می‌کنند و به صورت مشارکتی به تهیه چند طرح درس معین برای بهسازی روش‌های آموزش از طریق ترویج گفت‌وگوی میان دانش‌آموزان می‌پردازند.

علم: در این مرحله، یکی از معلمان، طرح درسی را که با مشارکت همکاران تهیه شده است. در کلاس درس اجرا می‌کند و سایر معلمان به عنوان مشاهده‌گرانی فعال در کلاس درس حضور می‌یابند. آنان هر آن‌چه در کلاس درس در جریان است به دقت مشاهده می‌کنند و با روش‌های گوناگون به گردآوری داده‌های مورد نیاز پژوهشی می‌پردازند. در این مرحله معمولاً هر شرکت‌کننده نقش ویژه در

کلاس درس دارد؛ یک معلم به ضبط ویدیویی فعالیت‌های کلاس درس می‌پردازد، معلمی دیگر فرآیند آموزش و یادگیری را به‌طور کلی ارزیابی می‌کند، معلمی دیگر روی مشاهده مدیریت کلاس درس متمرکز می‌شود، دیگری ممکن است فقط تعامل میان معلم و دانش‌آموزان خاص را زیر نظر داشته باشد که به دلایل مسائل آموزشی، ذهنی، تربیتی یا میزان پیشرفت تحصیلی مشخص شده‌اند و نیاز به توجه، کمک و راهنمایی بیشتر دارند و معلم دیگر تعامل میان دانش‌آموزان در گروه‌های یادگیری کوچک را مشاهده و به گردآوری اطلاعات می‌پردازد.

بازاندیشی: پس از تدریس، همهٔ معلمان به صورت گروهی، مشاهدات خود را از کلاس درس با توجه به طرح درس مشارکتی اجرا شده به بحث می‌گذارند و به دقت براساس طرح درس ارائه شده و پرسش‌های پژوهشی خود به ارزیابی کار انجام شده (تدریس) می‌پردازند. در این جلسه هدف، موضوع تدریس، ابزار به‌کار گرفته شده، روش‌های آموزشی، مسائلی که معلم در کلاس درس مطرح کرده، جزئیات ارتباط کلامی میان معلم و دانش‌آموزان (مطالب نوشته شده از نوار ضبط شده) و ویژگی‌های فردی و فعالیت‌های یادگیری هر یک از دانش‌آموزان در کلاس درس به بحث گذاشته می‌شود و با توجه به شواهد و داده‌های گردآوری شده از کلاس درس، ارزیابی دقیقی از آنها ارائه می‌شود و تلاش می‌شود با تجزیه و تحلیل آنها پاسخی مناسب برای پرسش‌های پژوهشی در کلاس درس پیدا شود.

یادگیری: در این مرحله از درس پژوهی، معلمان با بازنگری و بازسازی طرح درس اجرا شده براساس مشاهده و بازاندیشی و بحث‌های گروهی، پیشنهادهایی جدید برای بهسازی فرایند آموزش و یادگیری ارائه می‌دهند و براساس آنها طرح درس نوینی ارائه می‌کنند و فرایند درس پژوهی را در چرخه جدید یادگیری دوباره آغاز می‌کنند و تجربه‌های به‌دست آمده را آزمون می‌کنند. معلمان براساس آنچه یادگرفته‌اند، برای غنی‌سازی یادگیری و مدیریت کلاس درس اثربخش، گام‌های عملی بعدی را طراحی می‌کنند. گزارش‌های مکتوب، کاربردی و پژوهشی تهیه شده در فرایند تبیین مسأله، طراحی، عمل، بازاندیشی، یادگیری و ترویج آموخته‌ها به‌عنوان دانش حرفه‌ای معلمان در مدرسه ترویج می‌شود (sarkararani, 2010). نتایج پژوهش‌های زیر حاکی از اهمیت درس پژوهشی می‌باشد:

سرکار آرانی (sarkararani, 2010) در پژوهش خود با عنوان درس پژوهی الگویی برای بهسازی گفتمان ریاضی در کلاس درس: مطالعه موردی درس ریاضی دبیرستان فوکی شیما به این نتیجه رسید که درس پژوهی الگویی برای بهسازی توانایی حرفه‌ای معلمان و روشی برای تولید دانش حرفه‌ای در مدرسه است و به معلمان فرصت می‌دهد تا روابط خود را با یکدیگر و با دانش‌آموزان بهبود بخشند و به همکاری با پژوهشگران آموزشی برای حمایت سیستماتیک از تفکر انتقادی، بازبینی و بازاندیشی در اندیشه و عمل آموزشی تشویق شوند.

خاکباز و همکاران (khakbaz & et al, 2008) در پژوهش خود با عنوان تأثیر درس پژوهی بر توسعه حرفه‌ای معلمان ریاضی نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که درس پژوهی می‌تواند

به‌عنوان الگویی مطلوب در توسعه حرفه‌ای معلمان مطرح گردد. گرچه استفاده از درس پژوهی با مشکلات و موانع اجرایی مواجه است اما برای هر یک از آن‌ها راه‌حلی را می‌توان ذکر کرد. اینپراسیتها و چانگسری (Inprasitha & Changsri, 2014) در پژوهش خود با عنوان اعتقادات معلمان درباره روش‌های تدریس در محیط درس پژوهشی و رویکرد باز به این نتیجه رسیدند که معلمان با مشارکت خود در مورد موضوع یا محتوا موجب درک بهتر مفاهیمی که دانش‌آموزان با آن به مشکل بر می‌خورند می‌شود.

یکی از اولین مدارسی که در آمریکا درس پژوهی را به‌کار برد، پاترسون در ایالت نیوجرسی بود. یوشیدا و فرناندز پژوهشگران دانشکده تربیت معلم دانشگاه کلمبیا در سال ۲۰۰۰-۱۹۹۹ مدرسه پاترسون را با مدرسه ژاپنی در گرینویچ مرتبط کردند تا از تجربیات یکدیگر بیاموزند. ۱۶ معلم در مدرسه پاترسون با ۱۲ معلم در گرینویچ همکاری خود را آغاز کردند. معلمان آمریکایی از هم‌تایان خود چیزهای زیادی می‌آموختند و معلمان ژاپنی پیوسته به تشویق آنان می‌پرداختند. البته گاهی اوقات هم این همکاری بسیار دشوار می‌شد (Fernandez, Cannon, & Chokshi; 2002).

بنابر پیشینه پژوهشی بالا، که هر کدام دامنه خاصی از مسائل درس پژوهشی را بررسی کرده‌اند محقق نیز، موانع درس پژوهی را مورد کاوش و بررسی عمیق با روش ترکیبی (کیفی- کمی) قرار داده است. بنابراین سوالات پژوهش عبارتند از:

سؤال اول: موانع موجود برای اجرای درس پژوهی در مدارس آموزش و پرورش دوره ابتدایی شهر اردبیل کدامند؟

سؤال دوم: تا چه اندازه اندازه این عامل‌ها در استفاده از درس پژوهی تأثیر می‌گذارد؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در صدد به‌دست آوردن شناختی ژرف و همه‌جانبه از مسأله موانع اجرای درس پژوهی و مسائل مربوط به آن بود. بنابراین، از روش بررسی موردی^۱ استفاده شد و در این راستا نیز سعی شد تا هم از داده‌های کیفی و هم از داده‌های کمی برای نیل به هدف یاد شده استفاده شود. بررسی موردی پژوهشی است که پژوهشگر به جست‌وجوی ژرف یک برنامه، رخداد، فعالیت، فرآیند و حتی یک موضوع در یک یا چند نفر می‌پردازد (Creswell, 2012). از لحاظ مبنای داده‌ها، دارای طرح تحقیق آمیخته است که با استفاده از مدل آمیخته و طرح اکتشافی انجام می‌پذیرد، این طرح با جمع‌آوری و تحلیل داده‌های کیفی شروع می‌شود و سپس مرحله دوم ایجاد می‌شود که در آن داده‌های کمی جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌شوند. مرحله دوم کمی مطالعه بر مبنای مرحله اول و یا متصل به مرحله ابتدایی کیفی طراحی می‌شود.

جامعه آماری پژوهش در مرحله کمی، ۱۹۵۷ نفر از معلمان ابتدایی شهر اردبیل بودند که براساس جدول مورگان تعداد ۳۲۱ نفر برای نمونه‌گیری برآورد شدند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. از تعداد برآورد شده در جدول (۳۲۱ نفر) تعداد ۲۹۸ نفر به ابزار پژوهش پاسخ دادند. با توجه به اینکه نرخ افراد پاسخ نداده کمتر از ۲۰ درصد بودند، این تعداد، تعداد قابل قبولی برای نتیجه‌گیری از داده‌های آماری بود. در بخش کیفی برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری هدفمند جهت انجام مصاحبه‌های عمقی استفاده شد. علاوه بر آن، تعداد افراد گروه نمونه، بر مبنای اشباع نظری^۱ بود. بدین معنی که نمونه‌گیری تا زمانی ادامه یافت که نظریه‌ها و دیدگاه‌های جدیدتری توسط گروه نمونه مطرح نشد. شایان ذکر است که با در دسترس داشتن چنین مبنایی، تعداد ۱۱ نفر از معلمان مورد مطالعه قرار گرفتند.

ابزار پژوهش در بخش کیفی، مصاحبه بدون ساختار بود. دلیل استفاده از این ابزار آن بود تا مشارکت‌کننده‌ها بتوانند آزادانه و بدون هیچ محدودیتی دیدگاه‌های خود را بیان کنند. به‌منظور گردآوری داده‌های کمی نیز از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. که گویه‌های آن برگرفته از نتایج تحلیل داده‌های کیفی در مرحله اول بود و براساس طیف لیکرت از ۱ خیلی کم تا ۵ خیلی زیاد بود. با توجه به متفاوت بودن داده‌های گردآوری شده در پژوهش، از روش‌های متفاوتی نیز برای اعتباریابی آن استفاده شد. در درجه اول، با توجه به این‌که در پژوهش حاضر هم از داده‌های کیفی و هم از داده‌های کمی استفاده شد. در بخش کیفی از روش بازخورد مشارکت‌کننده^۲ استفاده شد. این روش مبتنی است بر ارائه تفسیرها و تحلیل‌های محقق به مشارکت‌کنندگان در حین انجام مصاحبه، برای اصلاح و ویرایش مواردی که توسط محقق بد فهم شده‌اند، استفاده شد. در بخش کمی نیز ابتدا از روایی صوری برای سنجش روایی پرسشنامه استفاده شد که دارای روایی مناسبی بود و سپس از ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی پرسشنامه استفاده شد که ۰/۷۹ بود که ضریب قابل قبولی برای پایایی است.

به‌منظور تحلیل یافته‌های به‌دست آمده از مصاحبه کیفی، از روش تحلیل محتوای استقرایی^۳ مبتنی بر کدگذاری باز^۴، استفاده شد. در این نوع تحلیل، ابتدا اطلاعات از افراد مشارکت‌کننده گردآوری شده و سپس داده‌ها، بدون در نظر داشتن مبنایی نظری، کدگذاری شده و فرایند تلخیص و کاهش کدها تا جایی ادامه پیدا می‌کند که به مقوله‌ها و طبقه‌های گسترده‌تری دست پیدا کنیم که بتواند کدهای جزئی‌تر را شامل شود (Creswell, 2012). برای تحلیل داده‌های کمی از مدل معادلات ساختاری با نرم‌افزار استفاده شد.

1. Theoretical saturation
2. Participant feedback
3. Inductive content analysis
4. Open coding

یافته‌های پژوهش

تحلیل یافته‌های پژوهش در دو بخش کیفی و کمی صورت گرفته است توجه به این که معلمان در ارتباط ملموس با مسأله درس پژوهی هستند از آن‌ها خواسته شد تا دیدگاه‌های خود درباره موانع درس پژوهی ارائه دهند. با توجه به این که پژوهش حاضر هم شامل گردآوری و تحلیل داده‌های کیفی و هم داده‌های کمی است، تحلیل هر کدام از این داده‌ها به صورت مجزایی ذیلاً عرضه می‌شوند. تحلیل داده‌های کیفی: در ابتدا از معلمان خواسته شد تا دلایلی را که به نظر می‌آید مانع از اجرای درس پژوهی در مدارس می‌شوند را عرضه کنند. یافته‌های به دست آمده از مصاحبه با آن‌ها به نکات جالبی اشاره داشت که شرح مقوله‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها در زیر بیان شده است.

جدول (۱): مقوله‌های به دست آمده از بخش کیفی

مقولات اصلی	مقولات
عوامل سازمانی	ساختار سازمانی متمرکز
	فرهنگ سازمانی
	سبک رهبری
	فناوری
عوامل فردی	فرایندهای داخلی
	اطلاعات معلمان
	عدم تعهد معلمان
	نوع شخصیت معلمان

سؤال اول: موانع موجود برای اجرای درس پژوهی در مدارس آموزش و پرورش دوره ابتدایی شهر اردبیل کدام‌اند؟

همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، عواملی که مانع اجرای درس پژوهی می‌شوند را می‌توان در دو مقوله اصلی و ۸ مقوله فرعی عوامل سازمانی و فردی دسته‌بندی کرد که شرح مبسوط آن‌ها ذیلاً ارائه می‌شود.

عوامل سازمانی

شناسایی عامل‌های اثرگذار در محیط درونی آموزش و پرورش و کیفیت تعامل این عوامل با همدیگر، این سازمان را قادر می‌سازد تا در عرصه رقابت و رشد شتابان تکنولوژی اطلاعات و فناوری‌های تولید و خدمات، به بالندگی و بقای خود کمک رسانیده و موجبات تغییر آینده آموزش و پرورش را فراهم آورند.

ساختار سازمانی متمرکز

ساختار سازمانی از سه بعد کلیدی پیچیدگی، درجه رسمیت و میزان تمرکزگرایی (زدایی) تشکیل شده است.

در این رابطه مصاحبه‌کننده شماره ۲ نیز اظهار می‌کند:

«عدم تفویض اختیار به مدارس به دلیل متمرکز بودن سیستم آموزش و پرورش می‌باشد. در حالی که در آموزش و پرورش کشورهای پیشرفته چون توجه به موضوع مدرسه محوری از اهمیت خاصی برخوردار است، توانسته‌اند مشکل را حل نموده و با اجرای آن موجب توانمند شدن مدرسه و آماده شدن آن‌ها برای مشارکت می‌شوند. اگر مدارس اختیارات و امکانات لازم برای مدیریت مجموعه خود داشته باشند می‌تواند از توان معلمان و سایر کارکنان با توجه به توانایی‌های آنها در جهت موفقیت مدرسه در جهت اجرای بهتر درس پژوهی گام بردارند.»

فرهنگ سازمانی

فرهنگ سازمانی به‌عنوان مجموعه‌ای از باورها و ارزش‌های مشترک بر رفتار و اندیشه اعضای سازمان اثر می‌گذارد و می‌توان نقطه شروعی برای حرکت و پویایی و یا مانعی در راه پیشرفت به‌شمار آید. فرهنگ سازمانی از اساسی‌ترین زمینه‌های تغییر و تحول در سازمان است. در این زمینه مصاحبه‌شونده شماره ۵ اظهار می‌دارد:

«در سازمان باید فرهنگ مشارکتی وجود داشته باشد، و معلمان را در تصمیم‌گیری‌ها دخالت داد. فرهنگ یادگیری، فرهنگ خلاقیت، فرهنگ نوآوری، فرهنگ هم‌افزایی درون سازمان، فرهنگ کار تیمی، ویژگی‌های مثبت یک فرهنگ هستند که به افراد اجازه می‌دهند تا بتوانند قابلیت‌های خودش را به ظهور برسانند تا از این طریق موجب اجرای درس پژوهشی و استفاده از نظرات همکاران برای بهبود امر تدریس گام برداشت.»

سبک رهبری

رهبری نقش عمده‌ای در توسعه انسانی داشته و با هدف سوق دادن سازمان به سوی اهداف و نیات ویژه، بر اعضای سازمان نفوذ قابل ملاحظه‌ای دارد. از نظر مصاحبه‌شونده شماره ۳:

«متأسفانه سبک مدیریتی در مدارس ما بیشتر دارای سبک دستوری است و مدیران ما تمایلی به اظهار نظرهای معلمان ندارند و همین عامل باعث سرخوردگی معلمان و کاهش انگیزه آن‌ها برای بهبود تدریس خود و همکاران می‌شود. در واقع خود مدیران یکی از عوامل بهبود تدریس در مدارس می‌باشند اما چون بیشتر مدیران از تأثیر رفتارهای خودآگاهی ندارند همین عامل باعث کندی در

بهبود فرایند تدریس معلمان می‌شود. به نظر بنده مدیران باید از طریق رفتارهای خود موجب بهبود انگیزه معلمان برای مشارکت در درس پژوهشی شوند.»

فناوری

فناوری اطلاعات به‌عنوان مجموعه‌ای از سیستم‌های رایانه‌ای مورد استفاده یک سازمان تعریف می‌شود و در تعریف دقیق‌تر به‌عنوان جنبه فناورانه یک سیستم اطلاعات شناخته می‌شود که در برگرفته سخت‌افزار، پایگاه داده‌ها، نرم‌افزار، شبکه و ابزارهای الکترونیکی دیگر می‌شود. در این ارتباط مصاحبه‌شونده شماره ۱ اظهار می‌دارد:

«امکانات مدارس از قبیل سخت‌افزارها، نرم‌افزارها و مجهز بودن مدارس به اینترنت در اجرای درس پژوهشی بسیار مؤثر هستند، اما متأسفانه همه مدارس ما از این امکانات برخوردار نیستند تا بتوانند از این امکانات در جهت رشد و بهبود تدریس در کلاس‌ها استفاده نمایند چرا که می‌توان با استفاده از این امکانات مشارکت معلمان را در امر درس پژوهشی تسهیل سازیم.»

در این ارتباط مصاحبه‌شونده شماره ۹ اظهار می‌دارد:

«برای پژوهش و تولید دانش حرفه‌ای در مدارس ما نیاز به امکانات داریم. اگر این امکانات و تجهیزات فناوری در مدارس فراهم نشوند مشارکت و همکاری معلمان جهت پژوهش و بررسی مسائل و مشکلات تدریس به مشکل برخورد خواهند کرد، چراکه ما در دنیای متحول امروز نیاز به استفاده از اطلاعات روز جهت حل مشکلات تدریسی در مدارس می‌باشیم.»

فرایندهای داخلی

فرآیند مجموعه‌ای مشخص و مرتب‌شده از فعالیت‌های کاری در یک محدوده زمانی و مکانی معین است. سازمان مرکب از چهار مجموعه فرایندهای داخلی خلق یا اکتساب دانش، ذخیره‌سازی یا سازمان‌دهی دانش، توزیع دانش و کاربرد دانش است. در این ارتباط مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ اظهار می‌دارد که:

«متأسفانه یکی از بزرگ‌ترین مشکلات آموزش و پرورش ما و مدارس عدم استفاده از دانش موجود و قبلی معلمان می‌باشد. در واقع ما به دانش همکاران خود ارزش قائل نیستیم و دیدگاهی خوب و مثبتی نسبت به این دانش‌ها نداریم که همین عامل موجب هدر رفتن این دانش‌ها شده است و نمی‌توانیم با استفاده از مشارکت آن‌ها نسبت به حل مسائل اقدام نماییم.»

عوامل فردی

علاوه بر عوامل سازمانی که مانع از اجرای درس پژوهی می شود یک سری عوامل فردی نیز مانند اطلاعات معلمان عدم تعهد معلمان، نوع شخصیت معلمان که مربوط به خود شخص است مانع از اجرای درس پژوهی در مدارس می شود که در ذیلاً به تشریح آن ها می پردازیم.

اطلاعات معلمان

تجربه کشورهای جهان نشان می دهد که نوآوری آموزشی و ایجاد تحول در نظام آموزشی و پرورشی بدون همراهی و پذیرش معلمان میسر نیست. در واقع، کانون هر تحول و اصلاحی را باید در جامعه معلمان جستجو کرد. معلم، به عنوان مهم ترین رکن و منبع در سازمان آموزش و پرورش، بدون آگاهی داشتن از پیچیدگی تحولات جهانی و برخورداری از انواع دانش و مهارت ها هرگز قادر نخواهد بود وظیفه خطیر خود را به نحو شایسته به انجام برساند. در واقع به روز بودن اطلاعات معلمان مهم ترین و مؤثرترین عامل برای رشد معلمان می باشد. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۱۱ اظهار می دارد که:

«به نظر بنده راکد بودن معلمان و عدم تطبیق خود با اطلاعات و امکانات روز باعث شده سطح علمی معلمان کاهش یابد و نتوانند در جلسات درس پژوهشی توانایی ها خود را آن طور شاید و باید بروز دهند. چرا که معلمان اگر از دانش و توان لازم برای بهبود امور تدریس و غیره داشته باشند حتماً از این توانایی ها استفاده خواهند کرد. اما نهایتاً می توان گفت که اکثر معلمان از اطلاعات و روش های نوین تدریس جهت حل مسائل و مشکلات تدریس آگاهی آن چنانی ندارند.»

عدم تعهد معلمان

بدون تعهد رفتارهای انسانی معنی و مفهوم خود را از دست می دهند. هر رفتاری که در موقعیتی خاص در قبال دیگری صورت می گیرد، نشانگر تعهدی است که فرد در قبال دیگران دارد. یکی از عمده ترین دغدغه های مدیران کارآمد در سطوح مختلف، چگونگی ایجاد بسترهای مناسب برای عوامل انسانی شاغل در تمام حرفه ها است تا آن ها با حس مسئولیت و تعهد کامل به حرفه خود بپردازند و اصول اخلاقی حاکم بر شغل و حرفه خود را رعایت کنند. اما این مدیران به رغم کارآمد بودن، بعضاً با توفیق روبه رو نیستند. در این رابطه مصاحبه شونده شماره ۹ اظهار می کند که:

«به نظر بنده یکسری از عوامل در جامعه و هم سطح نبودن شغل ها در جامعه ما باعث شده معلمان مثل گذشته دیگر تمام توان و انرژی خود را صرف آموزش نکنند چرا که عیناً در جامعه می بینند که شغل معلمی با توجه به اهمیت این شغل در جامعه در رابطه با شغل هایی مثل پزشکی، مهندسی و بسیار ناچیز انگاشته شده و همین بی اهمیت جلوه دادن این شغل در جامعه امروز باعث شده معلمان از لحاظ اقتصادی هم رضایت آن چنانی از وضعیت خود نداشته باشند که نهایتاً همین عامل ها

موجب کاهش تعهد معلمان به مدارس و آموزش شده که حتی به خروج معلمان از سیستم آموزش و پرورش نیز می‌انجامد.»

نوع شخصیت معلمان

نوع شخصیت و درون‌گرا و برون‌گرا بودن افراد تأثیر بسزایی در مشارکت داشتن افراد در جلسات درس پژوهشی دارد. در واقع در بیشتر مواقع کم صحبت کردن آن‌ها ربطی به مدیریت و ساختار سازمانی ندارد. در این ارتباط مصاحبه‌شونده شماره ۳ اظهار می‌دارد که:

«در واقع درس پژوهی، یک حلقه پژوهشی است که در آن، معلمان به صورت گروهی درباره موضوعات برنامه درسی به پژوهش می‌پردازند، حال در این مواقع می‌بینی که بعضی معلمان از اعتماد به نفس لازم جهت شرکت در جلسات و اظهارنظر در مورد مسائل تدریس برخوردار نیستند که همین عامل شخصیتی موجب کاهش حضور آن‌ها در این جلسات می‌شود.»

تحلیل داده‌های کمی: به منظور سنجش دقیق‌تر داده‌های به دست آمده در بخش کیفی، داده‌های کمی نیز گردآوری شد تا بتواند مبنای اطلاعاتی دقیق‌تری فراهم کند. براساس سؤالات مطرح شده در بخش کمی، یافته‌های به دست آمده تجزیه و تحلیل می‌شوند.

جدول (۲): جدول علائم اختصاری، مقادیر آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و AVE برای

مؤلفه‌های پرسشنامه تحقیق

شخص	علامت اختصاری	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
ساختار سازمانی متمرکز	COS	۰,۷۷۳	۰,۸۲۱	۰,۶۰۴
فرهنگ سازمانی	ORC	۰,۷۱۰	۰,۸۳۸	۰,۶۳۵
سبک رهبری	MOL	۰,۷۶۳	۰,۸۶۳	۰,۶۷۹
فناوری	TEC	۰,۸۰۳	۰,۸۸۵	۰,۷۱۹
فرایندهای داخلی	INP	۰,۸۵۷	۰,۹۱۳	۰,۷۷۸
اطلاعات معلمان	ATE	۰,۸۹۳	۰,۹۳۴	۰,۸۲۴
عدم تعهد معلمان	NAT	۰,۸۴۰	۰,۹۲۶	۰,۸۶۲
نوع شخصیت معلمان	TPT	۰,۷۶۴	۰,۷۸۵	۰,۶۴۷
موانع اجرای درس پژوهشی	BLS	---	---	---

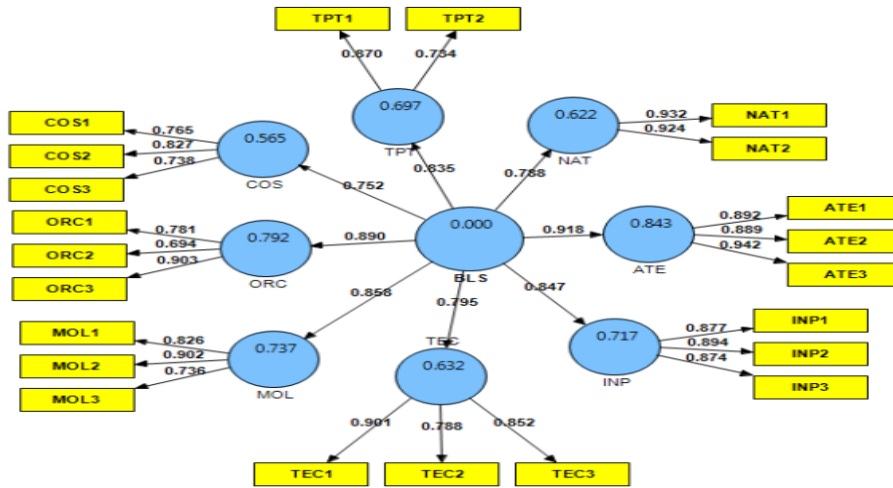
همان‌طور که از جدول ۲ مشخص است، مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی در تمامی مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از مقدار ۰/۷ است. بنابراین پایایی پرسشنامه پژوهش مورد تأیید است. همچنین مقدار AVE تمامی شاخص‌های پژوهش بالاتر از مقدار ۰/۵ است. بنابراین روایی همگرای سؤالات پرسشنامه‌ها نیز مورد قبول می‌باشد.

سؤال دوم: تا چه اندازه این عامل‌ها در استفاده از درس پژوهی تأثیر می‌گذارد؟

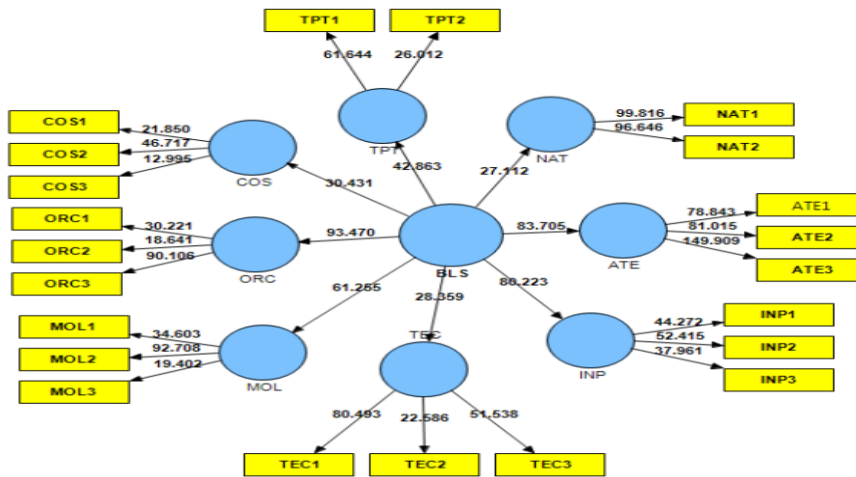
در این مرحله به آزمون روابط بین سازه‌های تحقیق می‌پردازیم. برای این منظور، مدل پژوهش در نرم‌افزار PLS پیاده‌سازی شد. بررسی و تحلیل مدل‌های اندازه‌گیری در مراحل اولیه مطالعات تأیید مفیدی بوده، چرا که می‌تواند به ارزیابی ابزار پژوهش و توسعه سازه‌ها کمک کند. همچنین تحلیل مدل‌های ساختاری می‌تواند روشنگر نقاط ضعف نظری بوده و به تفسیر یافته‌های پژوهش کمک نموده و در طرح مطالعات آینده سهم عمده‌ای داشته باشد؛ بر این اساس مدل‌سازی معادلات ساختاری شامل دو مرحله عمده تدوین مدل و آزمون مدل می‌باشد. در تدوین مدل محقق با استفاده از کلیه نظریات مرتبط، پژوهش و اطلاعات در دسترس به طرح مدل می‌پردازد و در این مرحله مدل روابط علی بین متغیرها را توصیف می‌نماید. ارتباطات بین متغیرها می‌تواند مبین فرضیه‌هایی باشد که روابط علی بین متغیرهای مشهود و مکنون را از فضای تئوریک استنتاج نموده‌اند. مرحله بعدی آزمون برازندگی و میزان انطباق این نظریه‌ها با داده‌های تجربی است که از جامعه‌ای معین گردآوری شده‌اند (کلانتری، ۱۳۸۸).

آزمون برازش الگوی مفهومی: هدف از ارزیابی برازش کل مدل این است که مشخص شود تا چه حد کل مدل با داده‌های تجربی مورد استفاده سازگاری و توافق دارد. مجموعه وسیعی از معیارها و شاخص‌های برازندگی^۱ وجود دارند که می‌توانند برای اندازه‌گیری برازش کل مدل مورد استفاده قرار گیرند. متأسفانه هیچ‌کدام از این‌ها در تمام جهات نسبت به بقیه برتری ندارند. زیرا یک شاخص برازندگی خاص بسته به حجم نمونه، روش تخمین، پیچیدگی مدل، مفروضات مربوط به نرمال بودن یا ترکیبی از شرایط فوق به‌طور متفاوت عمل می‌کند. از این‌رو افراد مختلف بسته به شرایط مدل ممکن است شاخص‌های مختلفی را برای برازش مدل مورد استفاده قرار دهند (کلانتری، ۱۳۸۸). در این بخش، الگوی مفهومی پژوهش در قالب دیاگرام مسیر ترسیم و با استفاده از روش‌های مختلف برازش آن سنجیده می‌شود. یک مدل کامل معادلات ساختاری در حقیقت بیانگر آمیزه‌ای از نمودار مسیر و تحلیل عاملی تأییدی است.

1. Goodness of Fit

شکل (۱): ضرایب تخمین استاندارد مدل ساختاری پژوهش

شکل (۲): اعداد معناداری مدل ساختاری پژوهش

در شکل‌های ۱ و ۲ ضرایب تخمین استاندارد و اعداد معناداری مدل ساختاری پژوهش را مشاهده می‌نمایید. برخی از شاخص‌های برازش نیز در قسمت ذیل قابل‌رؤیت می‌باشند. قبل از این‌که به بحث و نتیجه‌گیری از مدل استخراج‌شده بپردازیم نیکوئی برازش مدل را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

بررسی کفایت مدل

الف) معیار Q^2

معیار Q^2 قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌کند و در صورتی که مقدار آن در مورد یک سازه درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب نماید، به ترتیب نشان از قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه یا سازه‌های برون‌زای مربوط به آن را دارد. نتایج جدول فوق معیار Q^2 در زیر نشان از قدرت پیش‌بینی مناسب مدل در خصوص سازه‌های درون‌زای پژوهش دارد و برازش مناسب مدل ساختاری را تأیید می‌سازد. مقدار Q^2 برای تمامی مؤلفه‌های درون‌زا طبق جدول ۲ بالاتر از مقدار ۰/۳۳ محاسبه شده است که با توجه به مقدار ملاک، مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید می‌سازد.

ب) معیار GOF

شاخص دیگری که برای برازش توسط تنن هاوس و همکاران (۲۰۰۵) معرفی شده است، ملاک کلی برازش (GOF) است که با محاسبه میانگین هندسی میانگین اشتراک و R^2 به صورت زیر محاسبه می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{communality} \times R^2}$$

این شاخص نیز همانند شاخص‌های برازش مدل لیزرل عمل می‌کند و بین صفر تا یک قرار دارد و مقادیر نزدیک به یک نشانگر کیفیت مناسب مدل هستند. البته باید توجه داشت این شاخص همانند شاخص‌های مبتنی بر خی دو در مدل‌های لیزرل به بررسی میزان برازش مدل نظری با داده‌های گردآوری شده نمی‌پردازد. بلکه توانایی پیش‌بینی کلی مدل را مورد بررسی قرار می‌دهد و اینکه آیا مدل آزمون شده در پیش‌بینی متغیرهای مکنون درون‌زا موفق بوده است یا نه.

جدول (۳): مقادیر شاخص اندازه‌گیری روابط پیش‌بینی استون - گیسر، ضریب تعیین و شاخص اشتراک

شاخص	شاخص اندازه‌گیری روابط پیش‌بینی استون - گیسر	ضریب تعیین	شاخص اشتراک
اطلاعات معلمان	۰/۶۶۹	۰/۸۴۳	۰/۷۶۶
فرهنگ‌سازمانی	۰/۴۹۴	۰/۷۹۲	۰/۶۴۲
سبک رهبری	۰/۴۹۷	۰/۷۳۷	۰/۶۱۲
فناوری	۰/۴۴۰	۰/۶۳۲	۰/۵۰۴
فراایندهای داخلی	۰/۵۴۴	۰/۷۱۷	۰/۶۱۲
ساختار سازمانی	۰/۳۳۵	۰/۵۶۵	۰/۴۳۸
متمرکز			
عدم تعهد معلمان	۰/۵۴۰	۰/۶۲۲	۰/۵۰۲
نوع شخصیت معلمان	۰/۴۶۲	۰/۶۹۷	۰/۵۴۶
میانگین	---	۰/۷۰۱	۰/۵۷۸

مقدار GOF برای مدل پژوهش طبق جدول ۳ مقدار ۰/۶۳۶ محاسبه گردیده است که نشان از توان مناسب مدل در پیش‌بینی متغیرهای مکنون درون‌زای مدل دارد. برای بررسی میزان تأثیرگذاری هر یک از عوامل و معناداری تأثیر آن‌ها از بار عاملی استاندارد و آماره معناداری طبق جدول زیر استفاده شده است.

جدول (۴): نتایج حاصل از ارزیابی مدل ساختاری

رتبه تأثیرگذاری	عدد معنی‌داری (t-value)	بار عاملی استاندارد (β)	مسیر	
			از متغیر	به متغیر
(۸)	۸۳/۷۰۵	۰/۹۱۸	اطلاعات معلمان	
(۲)	۹۳/۴۷۰	۰/۸۹۰	فرهنگ‌سازمانی	
(۳)	۶۱/۲۵۵	۰/۸۵۸	سبک رهبری	موانع
(۶)	۲۸/۳۵۹	۰/۷۹۵	فناوری	اجرای
(۴)	۸۰/۲۲۳	۰/۸۴۷	فرایندهای داخلی	درس‌پژوهی
(۱)	۳۰/۴۳۱	۰/۷۵۲	ساختار سازمانی متمرکز	
(۷)	۲۷/۱۱۲	۰/۷۸۸	عدم‌تعهد معلمان	
(۵)	۴۲/۸۶۳	۰/۸۳۵	نوع شخصیت معلمان	

طبق جدول بالا، که رتبه‌بندی براساس بارهای عاملی استاندارد شده، بیشترین عامل تأثیرگذار بر موانع اجرای درس‌پژوهی، ساختار سازمانی متمرکز و کمترین عامل تأثیرگذار اطلاعات معلمان می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی موانع اجرای درس‌پژوهی در مدارس ابتدایی آموزش‌وپرورش شهر اردبیل انجام شد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد عواملی که مانع اجرای درس‌پژوهی در مدارس می‌شوند در دو مقوله اصلی و ۸ مقوله فرعی عوامل سازمانی و فردی دسته‌بندی شدند. عوامل سازمانی شامل (ساختار سازمانی متمرکز، فرهنگ‌سازمانی، سبک رهبری، فناوری، فرایندهای داخلی) و عوامل فردی شامل اطلاعات معلمان، عدم‌تعهد معلمان و نوع شخصیت آن‌ها) می‌باشد. سایر یافته‌های پژوهش نشان داد که مدل آزمون شده در پیش‌بینی متغیرهای مکنون درون‌زا موفق بوده است و طبق نتایج حاصل از ارزیابی مدل ساختاری بیشترین عامل تأثیرگذار بر موانع اجرای درس‌پژوهی به‌ترتیب ساختار سازمانی متمرکز، فرهنگ‌سازمانی، سبک رهبری، فرایندهای داخلی، نوع شخصیت معلمان، فناوری، عدم‌تعهد معلمان و اطلاعات معلمان می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر یافته‌های پژوهش قبلی را تأیید می‌کند (sarkararani, 2010). در پژوهش خود به این نتیجه رسید

که درس پژوهی الگویی برای بهسازی توانایی حرفه‌ای معلمان و روشی برای تولید دانش حرفه‌ای در مدرسه است و به معلمان فرصت می‌دهد تا روابط خود را با یکدیگر و با دانش‌آموزان بهبود بخشند و به همکاری با پژوهشگران آموزشی برای حمایت سیستماتیک از تفکر انتقادی، بازبینی و بازاندیشی در اندیشه و عمل آموزشی تشویق شوند. خاکباز و همکاران (khakbaz & et al, 2008) در پژوهش خود نشان دادند که درس پژوهی می‌تواند به‌عنوان الگویی مطلوب در توسعه حرفه‌ای معلمان مطرح گردد. اگرچه استفاده از درس پژوهی با مشکلات و موانع اجرایی مواجه است اما برای هر یک از آن‌ها راه‌حلهایی را می‌توان ذکر کرد. اینپراسیتها و چانگسری (Inprasitha & Changsri, 2014) در پژوهش خود با عنوان اعتقادات معلمان درباره روش‌های تدریس در محیط درس پژوهی و رویکرد باز به این نتیجه رسیدند که معلمان با مشارکت خود در مورد موضوع یا محتوا موجب درک بهتر مفاهیمی که دانش‌آموزان با آن به مشکل بر می‌خورند، می‌شود. در واقع می‌توان گفت که درس پژوهی فرایند عمل فکورانه کارگزاران آموزشی مبتنی بر شواهد عینی است. بنابراین تمرین مشاهده فعال، تفکر انتقادی، مشارکت در گفت‌وگوهای حرفه‌ای و بحث درباره سناریوهای آموزشی و نحوه تهیه، اجرا، بازبینی و تغییر آن‌ها، نیازمند زمان و ممارست مستمر است. به‌ویژه در شرایطی که بیشتر معلمان آموخته‌اند با احتیاط در مقابل شرایط و پدیده‌های تازه واکنش نشان دهند و از کنشی که مستلزم هزینه است، ماهرانه پرهیز کنند. سازمان‌دهی فرصت‌های یادگیری از طریق درس پژوهی به‌ویژه در برنامه‌های پرورش حرفه‌ای معلمان (پیش‌ضمن خدمت) برای فراهم‌سازی امکان فعال بودن، خلاقیت، گفت‌وگو، یادگیری و پژوهش مشارکتی سازنده است.

در سال‌های اخیر تغییرات و پیچیدگی در سازمان‌ها بیش از پیش مشاهده می‌شود. به‌منظور تحقق اهداف اصلی آموزش و پرورش، متصدیان آموزش و پرورش باید به این تغییرات توجه بیشتری نمایند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که به‌کارگیری درس پژوهی با موانعی روبه‌روست که مانع اجرای درس پژوهشی در مدارس آموزش و پرورش ابتدایی شهر اردبیل شده است. درس پژوهی الگوی ژاپنی پرورش حرفه‌ای معلمان در مدرسه است و در عمل به گسترش فرهنگ یادگیری در مدرسه یاری می‌رساند، و محیطی را فراهم می‌سازد تا معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقا دهند، به بازبینی و بازاندیشی در رفتار آموزشی و تربیتی خود بپردازند و بیش از پیش به نیازها و نحوه تعامل با دانش‌آموزان توجه کنند. بنابراین متصدیان آموزش و پرورش می‌توانند با توجه به یافته‌های پژوهش نظیر پژوهش حاضر، هر چند سال یک‌بار اطلاعات و دانش خود را در مورد اهمیت درس پژوهی به‌روز نموده و در این زمینه مانند سایر کشورهای توسعه‌یافته در حوزه همکاری و مشارکت معلمان به موفقیت نائل شوند. بنابراین طبق نتایج به‌دست آمده در پژوهش زیر پیشنهاد می‌شود:

پیشنهاد در مورد عامل ساختار سازمانی ساختار سازمانی یک عامل مهم در به کارگیری نیروی انسانی است در نتیجه سازمان‌های منعطف و مسطح‌تر پیشنهاد می‌شود، به این ترتیب گروه معلمان می‌توانند به آگاهی بیشتر و درک همکاری میان سطوح پایین‌تر سلسله‌مراتب کمک کنند و با طراحی مجدد فضاها برای ایجاد تعامل‌های بیشتر و ایجاد هنر مذاکره و تصمیم‌گیری برای پیاده‌سازی یک برنامه درس پژوهشی مناسب، مؤثر واقع گردد.

- ایجاد ساختار مشوق نوآوری و خلق و نشر و دانش
- ساختار قدیمی سازمان آموزش و پرورش مورد تجدیدنظر و اصلاح قرار گیرد و جای خود را به ساختار انعطاف‌پذیر و غیر سلسله‌مراتبی دهد.
- اهتمام مدیریت سازمان آموزش و پرورش در راستای کاهش قوانین و مقررات و رویه‌های رسمی و مکتوب در مورد نحوه انجام وظایف و فعالیت‌های سازمانی

فناوری

فناوری اطلاعات به‌عنوان مجموعه‌ای از سیستم‌های رایانه‌ای مورد استفاده یک سازمان تعریف می‌شود و در تعریف دقیق‌تر به‌عنوان جنبه فناورانه یک سیستم اطلاعات شناخته می‌شود که در برگزیده سخت‌افزار، پایگاه داده‌ها، نرم‌افزار، شبکه و ابزارهای الکترونیکی دیگر می‌شود. فناوری اطلاعات تنها یک ابزار است که از طریق آن می‌توان به نشر ایده‌ها و به اشتراک‌گذاری دانش و تجربیات افراد در سازمان کمک کرد. ارزش اصلی فناوری از طریق حفظ سرمایه‌های فکری و تخصص و تجربه کارکنان به وجود می‌آید. برای داشتن یک زیر ساخت فناوری یا منابع فناوری پیشنهاد می‌گردد موارد زیر ایجاد گردد:

- ✓ سیستم اطلاع‌رسانی به‌روز در مدرسه
- ✓ سیستم جستجو و بازیابی قدرتمند و درعین حال ساده
- ✓ سیستم پشتیبانی قدرتمند
- ✓ صفحات گزارش عملکردهای مؤثر
- ✓ برگزاری جلسات دوره‌ای اشتراک دانش در مدرسه
- ✓ سازمان با سرمایه‌گذاری بیشتر در ایجاد زیرساخت مناسب فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در سازمان و خلق و انتقال دانش کمک کند.

پیشنهاد در مورد عامل فرهنگ سازمانی فرهنگ سازمانی نشان‌دهنده مجموعه‌ای از ارزش‌ها، باورها، مفروضات اساسی، و هنجارهایی که نحوه فکر، تصمیم و رفتارهای کارکنان را تعریف می‌کند. ممکن است یک فرد در سازمان بداند که

چگونه کار خود را به خوبی انجام دهد یا ممکن است ورودی‌های کافی، سیستم‌های حمایتی و عناصر توانمندساز برای او فراهم باشد. اما آیا وی تمایل دارد کارش را به نحو بهتری انجام دهد؟ ممکن است یک اینترانت، جدیدترین کارکردهای مربوط به اشتراک اطلاعات را داشته باشد، اما تضمین‌کننده انتقال اطلاعات توسط نیروها نیست. لذا پیشنهاد می‌گردد:

- ✓ تدارک شرایطی برای شناخت کافی و قابل قبول اعضاء سازمان از یکدیگر
- ✓ تأکید بر شفافیت درک متقابل، گشودگی و پذیرش در تعاملات میان اعضای سازمان
- آموزش و پرورش
- ✓ مبادله دیدگاه‌ها و ارزش‌ها در مدارس
- ✓ نهادینه ساختن فرهنگ تبادل دانش در مدرسه
- ✓ نهادینه ساختن مشارکت افراد در مدارس
- پیشنهاد در مورد عامل نوع شخصیت معلمان
- ✓ نوع شخصیت افراد تأثیر بسزایی در مشارکت داشتن افراد در جلسات درس پژوهشی دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود معلمان با مشارکت بیشتر در جلسات درس پژوهشی شخصیت خود را در جهت بهبود تدریس در مدرسه و بروز توانایی‌های خود عجین کنند.

پیشنهاد در مورد عامل فرایندهای داخلی

فرآیند مجموعه‌ای مشخص و مرتب‌شده از فعالیت‌های کاری در یک محدوده زمانی و مکانی معین است. سازمان مرکب از چهار مجموعه فرایندهای داخلی خلق یا اکتساب دانش، ذخیره‌سازی یا سازمان‌دهی دانش، توزیع دانش و کاربرد دانش است.

- ✓ شناسایی و کسب دانش: پیشنهاد می‌شود سازمان از طریق اقدامات زیر به شناسایی و کسب دانش بپردازد:
- استخراج و ثبت دانش تخصصی معلمان
- تشویق معلمان و مدیران به تولید و کسب دانش جدید
- ✓ تسهیم: برای اشتراک‌گذاری دانش باید هزینه و امنیت و مدت‌زمان انتقال دانش را مدنظر قرارداد، برای رسیدن به آن منظور موارد زیر پیشنهاد می‌شود:
- تقویت فرهنگ اعتمادسازی و سیستم پاداش مناسب برای به اشتراک‌گذاری دانش
- ایجاد یک زیرساخت فناوری اطلاعات مناسب
- ✓ سازمان‌دهی و نگهداری دانش: برای سازمان‌دهی و ذخیره اطلاعات پیشنهاد می‌گردد:
- چاپ اسناد، تکثیر نسخه‌های متعددی از اطلاعات و داده‌ها
- ایجاد بایگانی‌های متعدد با یک سیستم امنیتی مناسب
- ایجاد پایگاه داده قابل دسترسی

- مستندسازی تجارب معلمان
- ✓ بهره‌گیری و به‌کارگیری دانش شناسایی و توزیع موفقیت‌آمیز دانش تضمینی برای به‌کارگیری دانش را فراهم نمی‌سازد. به این منظور پیشنهاد می‌شود:
- تیم مدیریت دانش هر بخش را آموزش داده و ترغیب کند تا دانش خلق‌شده را متناسب با اهداف بخش خود به‌کار گیرد.

پیشنهاد در مورد عامل سبک رهبری

رهبری نقش عمده‌ای در توسعه انسانی داشته و باهدف سوق دادن مدارس به سوی اهداف و نیات ویژه، بر اعضای سازمان نفوذ قابل‌ملاحظه‌ای دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود مدیران مدارس بیشتر در نقش رهبری عمل کنند. از سبک مشارکتی در مدیریت مدارس استفاده نمایند.

پیشنهاد در مورد عامل عدم‌تعهد معلمان

یکی از عمده‌ترین دغدغه‌های مدیران کارآمد در سطوح مختلف، چگونگی ایجاد بسترهای مناسب برای عوامل انسانی شاغل در تمام حرفه‌ها است تا آن‌ها با حس مسؤولیت و تعهد کامل به حرفه خود بپردازند و اصول اخلاقی حاکم بر شغل و حرفه خود را رعایت کنند. اما این مدیران به‌رغم کارآمد بودن، بعضاً با توفیق روبه‌رو نیستند. بنابراین پیشنهاد می‌شود با فراهم کردن شرایط معنوی و مادی در سازمان و رفع نیازهای معلمان موجب تعهد بیشتر معلمان در مدارس شوند.

منابع

- Block, C.C. (2000). *A case for exemplary classroom instruction: Especially for students who come to school without the precursors for literacy success*. In *Yearbook –national reading conference*, 49: 421-440.
- Creswell, J.W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Edwards Brothers.
- Darling-hammond, L. (2000). *Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence*. *Educational Policy Analysis Archives*, 8(1): 1-42.
- Fernandez, C., Cannon, J., Chokshi, S. (2003). A US–Japan lesson study collaboration reveals critical lenses for examining practice. *Teaching and teacher education*, 19(2): 171-185.
- Hadfield, M., Jopling, M. (2016). Problematizing lesson study and its impacts: Studying a highly contextualised approach to professional learning. *Teaching and Teacher Education*, 60: 203-214.
- Inprasitha, M., Changsri, N. (2014). Teachers' beliefs about teaching practices in the context of lesson study and open approach. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116: 4637- 4642.
- Haycock, K., Jerald, C., & Huang, S. (2001). Closing the gap: Done in a decade. *Thinking K-16*, 5(2): 3-21.
- Kanauan, W., & Inprasitha, N. (2014). Collaboration Between Inservice Teachers and Student Intern in Thai Lesson Study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116: 28-32.
- Kalantari, kh. (2009). *Books processing and analysis of data on socio-economic research, publications green culture*. [In Persian]
- Khakbaz, A., Fadayi, M., Mosapour, N. (2008). Impact Lesson Study on the Professional Development of Teachers of Mathematics. *Journal of Education*, No 94, pp 124-146. [In Persian]
- Lewis, C. Perry, R. and Friedkin, S. (2009). Lesson Study as Action Research, In S. Noffke and B. Somekh (Eds.) *The Sage Handbook of Educational Action Research* (pp.142-165), London: Loeb, Susanna.; Luke, Miller; Katharine, Strunk. (2009). The State Role in Teacher Professional Development and Education throughout Teachers' Careers. *Education Finance and Policy*, v. 4, iss. 2, pp. 212-28.
- Matanluk, K., Johari, K., & Matanluk, O. (2013). The Perception of Teachers and Students toward Lesson Study Implementation at Rural School of Sabah: A Pilot Study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90, 245-250: 171-185.
- Ngang, T. K., Sam, L. C. (2015). Principal Support in Lesson Study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 205: 134-139.
- Reimers, Eleonora. (2003). Teacher professional development: an international review of the literature. UNESCO: *international institute for educational planning*. Reveals Critical Lenses for Examining Practice. *Teaching and Teacher Education*. Vol.19.
- Ridenour, C.S., Newman, I. (2008). *Mixed methods research: Exploring the interactive continuum*. SIU Press. Sage Publications.
- Sarkaranim, M. (2010). Lesson Study model for improving mathematical discourse in the classroom: a case study high school math lessons foko Shima. *Journal of Education*, No 105: 36-61. [In Persian]
- Yoon, K.S., Duncan, T., Lee, S.W. Y., Scarloss, B., Shapley, K. L. (2007). Reviewing the Evidence on How Teacher Professional Development Affects Student Achievement. Issues & Answers. REL 2007-No. 033. *Regional Educational Laboratory Southwest (NJI)*.